

Recenzia

Prenatálne dieťa. Psychosomatické charakteristiky prenatálneho a perinatálneho obdobia ako prostredia dieťaťa

Peter G. Fedor-Freybergh, Trenčín: Vydavateľstvo F, 2013

Čo predstavuje pojem prenatálne dieťa? To bude zrejme jedna z prvých otázok, ktorú si položí čitateľ, ktorému sa dostane do rúk útlá kniha, ktorej autorom je vedec a lekár prof. Peter G. Fedor – Freybergh. Publikácia „**Prenatálne dieťa**“ s podtitulom **Psychosomatické charakteristiky prenatálneho a perinatálneho obdobia ako prostredia dieťaťa** vychádza s prakticky nezmeneným obsahom ako jej prvé vydanie, ktoré autor napísal počas Vianoc roku 1980 v nemeckom jazyku. Snáď aj tento fakt symbolicky prispieva k tomu, že toto dielo môžeme považovať za vzácny literárny dar. Dôvod, prečo došlo k opakovanému vydaniu knihy je zreteľný, predstavuje totiž neobyčajný prínos aj pre slovenskú medicínsku literatúru, v ktorej sa dielo podobného charakteru doposiaľ neobjavilo. Krátko po zahĺbení do textu čitateľ pochopí, že sa konfrontuje s neobyčajným obsahom, originálnym štýlom, v ktorom sa snúbia štylistika, myšlienkové bohatstvo, vzácne vedecké poznatky doplnené o odkazy na myšlienky a citáty veľkánov svetového kultúrneho, umeleckého a vedeckého sveta. Prof. Fedor-Freybergh je psychiater, detský psychiater, psychológ, gynekológ, ako aj jeden z prvých priekopníkov psychoneuroendokrinológie na svete. Práve táto kombinácia vzdelania s vedeckými aktivitami a klinickou praxou v zahraničí aj doma viedli k postupnému formovaniu teoretických východísk, interpretácii klinických súvislostí a budovaniu vedeckého konceptu prenatálnej a perinatálnej psychológie a medicíny. R. 2006 sa stal vedúcim Ústavu a katedry prenatálnej a perinatálnej medicíny, psychológie a sociálnych vied na Vysokej škole zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, ktoré sa stali prvými svojho druhu na univerzitnej pôde na svete. Základné myšlienky, naznačené smery a vízie rozvoja prenatálnej a perinatálnej psychológie a medicíny nájde čitateľ práve v tejto publikácii. Autor ako prvý na svete použil pojem „prenatálne dieťa“ a túto publikáciu možno považovať za jeho myšlienkový a argumentačný obsah. Azda základnou charakteristikou, ktorá vyplýva z obsahu je interdisciplinárny prístup. Autor nám prostredníctvom vedeckých argumentov z oblasti medicíny, gynekológie, psychológie, endokrinológie, imunológie, psychoneuroimunológie a všeobecne neurovied ponúka unikátny pohľad na prenatálne a perinatálne obdobie ľudského života. Myšlienkové hodnoty, ktoré ponúka však prekračujú hranice klasickej medicíny a čitateľovi prezentuje aj interpretácie čerpajúce z humanitných, sociálnych vied a filozofie. Už v úvode nás informuje, že matka a jej dieťa ešte počas vnútroma-

ternicového vývoja sú unikátnym symbiotickým systémom, ktorý predstavuje ich nepretržitú komunikáciu a životne nevyhnutné interakcie na všetkých úrovniach existencie. Základy tejto unikátnej interakcie vznikli už dávno pred počatím, keďže matka počas svojho života disponuje nielen vlastnou genetickou výbavou, no čo je mimoriadne dôležité, ako bio-psycho-sociálna bytosť nadobúda vlastný neopakovateľný fenotyp, získaný a „vpečatený“ individuálnou životnou skúsenosťou. Tu autor prináša ďalšiu mimoriadne podnetnú myšlienku, a síce, že život človeka začína najneskôr v druhej generácii pred vlastným životom, a to v dome starých rodičov ako z matkinej, tak i z otcovej strany. Práve tu sa sprostredkujú novému ľudskému individu nielen genetické predpoklady, ale aj najdôležitejšie psychosociálne fenomény ako sú postoje k životu, morálne a etické normy, životná filozofia ako napr. rešpekt ku všetkému živému, ktoré títo starí rodičia buď posunú alebo neposunú ďalej na svoje deti, teda na rodičov nášho pomyselného nového individua, a to rôznymi „kanálmi“ na rôznych úrovniach. Tie môžu byť reprezentované vedomými aj nevedomými informatívnymi obsahmi, biochemickými procesmi, hormonálnymi vplyvmi, priamymi ovplyvňovaním a podobne. Moderná veda ponúka interpretáciu existencie jedinca ako hierarchickú a dynamickú interakciu na úrovni štrukturálnych a funkčných procesov s cieľom zachovania jeho jednoty a organizácie na všetkých úrovniach organizmu prostredníctvom nepretržitej výmeny informácií. Inak to nie je ani v priebehu tehotnosti, kde prostredie maternice a vyvíjajúceho dieťaťa predstavuje unikátny ekologický systém, v ktorom sa odohrávajú kritické regulácie a procesy, počas ktorých prebieha kontinuálny „dialóg“ medzi matkou a dieťaťom na všetkých úrovniach, ktorými disponuje matka, samozrejme s prihliadnutím na stupeň vývoja plodu. Tieto regulácie sa vyznačujú takou formou komplexnosti, ktoré je typická pre organizáciu ľudskej existencie. Práve preto dieťa už *in utero* spracúva podnety všetkých kvalít, ktoré sa odohrávajú aj v organizme matky a jej okolí a ich spracovanie je adekvátne funkčnej a štrukturálnej integrity, ktorou disponuje dieťa v každom okamihu svojho vývoja. Ako zdôrazňuje autor, dieťa v maternici je pre matku aj sociálnym partnerom, ktorý s ňou vedie kontinuálny dialóg prostredníctvom jedinečných „informačných kanálov“. Dieťa je teda už počas svojej prenatálnej existencie biologické, psychologické, ale aj sociálne individuum, čím ľudský život nadobúda svoju jedinečnosť už od samotného začiatku. Nakoniec, aj matka svojho prenatálne-

ho dieťať a si celoživotne nesie svoju „skúsenosť“ z prenatálneho obdobia svojho života. Z pohľadu klinika – gynekológa a „pozorovateľa“ života podporuje autor vedecké názory aj pozorovaniami zo svojej klinickej praxe, keď sa nikdy nestretol s tehotnou ženou, ktorá by hovorila o svojom plode, ale vždy o svojom dieťati. Toľko teda k základnej interpretácii pojmu „prenatálne dieťa“, ktorú možno chápať ako „ochutnávku“ lákajúcu čitateľa do ďalších tajomstiev prenatálneho života, ktoré nájde v texte. Ten je písaný veľmi prístupnou, čitateľsky príjemnou formou a rozdelený je na nadväzujúce kapitoly Čas predtým, Stretnutie, Žena dobrej nádeje, Rizikové tehotenstvá – prevencia a liečba, Metodologický model, Pôrod – vstup do nového sveta a Čas potom.... Už názvy jednotlivých kapitol naznačujú, že publikácia má aj presahujúci rozmer s „umeleckým“ nádychom, ktorý autor čerpá zo svojho širokého všeobecného vzdelania, nadania a celoživotnej lásky k literatúre. Vedecké interpretácie konfrontuje s otázkami humanity v medicíne, vede aj živote a pootvára nám aj nahliadnutia do filozofických prístupov, viery a výziev ďalšej existencie v ére modernej ľudskej spoločnosti. Potrebné je ešte zdôrazniť ďalšiu dôležitú myšlienku autora, ktorý chápe ľudský život ako nedeliteľné kontinuum od samotného počiatku až do jeho konca. V texte ukazuje, že antropologické, psychologické a medicínske pochopenie človeka ako celku v jeho psychosomatickej jednote je možné len v jeho kontinuite, kde každý úsek života je následkom predchádzajúceho a súčasne prípravou na ďalší úsek. V kolobehu života pripisuje prenatálnemu obdobiu kritický význam a chápe ho ako jedinečný priestor pre primárnu prevenciu somatických, psychických a sociálnych porúch v postnatálnom živote. Napriek komplexnému pohľadu na prenatálne a perinatálne obdobie života človeka a bohatosti myšlienok publikácia podáva informácie s ľahkosťou a nadčasovým prehľadom. Vzhľadom na obdobie, kedy tieto idey nadobúdali konkrétnu podobu, ich dnes možno považovať za vzácne dedičstvo odkazujúce na poznatky, na ktorých základe sa zrodila a rozvinula mimoriadne perspektívna oblasť prenatálnej medicíny. Ich nadčasovosť potvrdzuje fakt, že základné tézy a prístupy nestratili nič zo svojej vedeckej atraktivity. Dnes ich možno nájsť pretavené do nespočetných prác a rozvinutých teórií presahujúcich prakticky do všetkých oblastí medicíny. Svedčí o tom neustále narastajúci počet vedeckých článkov evidovaných v renomovaných databázach a produkovaných špičkovými vedeckými pracoviskami z celého sveta, ktoré prinášajú často až zarážajúce objavy. Prenatálne obdobie ľudského života je vo svetle moderných poznatkov vnímané ako obdobie kľúčových regulácií, ktoré zásadným spôsobom ovplyvňujú ďalší život ľudského jedinca. Skúmanie fyziologických aj patofyziologických javov tohto obdobia prináša poznatky o enormnej zložitosti a unikátnosti tejto vývinovej fázy človeka, ktorá je z mnohých aspektov kľúčovým a zároveň veľmi zraniteľným obdobím, počas ktorého dochádza k prvotným interakciám medzi genetickou výbavou a „prostredím“. Pribúdajú poznatky o tom, že už v tomto období sa rozhoduje o funkčnej kapacite jedinca, jeho odolnosti, profiluje sa charakter jeho základných regulácií a adaptačných procesov, od ktorých sa odvíja kvalita ďalšieho života, tendencia k somatickým a psychickým chorobám a dokonca aj základné neurobehaviorálne charakteristiky jedinca. Práve tu by som chcel zdôrazniť vzácnu myšlienku autora, ktorá sa nenútené, ako by v podtexte vinie celým obsahom. Ide o problematiku vý-

voja ľudského mozgu v prenatálnom období života. Ak hovoríme o základoch rozvoja ľudského mozgu, celkom prirodzene sa dostaneme k problematike ľudskej mysle a *vice versa*. Svojím spôsobom to možno považovať za to najlepšie z najlepšieho, čo moderná veda prináša z mnohých pohľadov. Dnes vieme, že dieťa je už *in utero* schopné vnímať pohyby matky, zvuky pochádzajúce z jej organizmu, dokonca postupne nadobúda schopnosť vnímať charakter jej reči, reaguje na jej emočné aj sociálne podnety. Tiež vieme, že v tomto období stačia veľmi subtilne, takmer nezistiteľné zmeny, aby došlo k ovplyvneniu niektorej z funkčných kapacít mozgu. S istotou vieme, že už v prenatálnom živote dieťa spracúva podnety rozličných modalít a vykazuje repertoár reakcií, ktoré zodpovedajú neurobehaviorálnym stavom. Tieto poznatky celkom prirodzene nabádajú k úvahám o počiatkoch ľudskej mysle. Ide o mimoriadne zaujímavú tému, navodzujúcu ešte zaujímavejšie, snád' aj kontroverzné otázky. Kedy vlastne začína ľudská myseľ? Ako vzniká a ako ju možno definovať? Na úrovni dnešných poznatkov pripustíme, že dieťa už *in utero* spracúva informácie, uchováva ich a reaguje na ne. Pravdepodobne sa tak stretávame s prvotnými prejavmi pamäti a na úrovni dnešných poznatkov ich nazveme prvotnými prejavmi „pamäti implicitného typu“. Ako autor uvádza, dieťa sa v maternici učí a pripravuje sa na postnatálny život a cvičí adaptívne mechanizmy, ktoré sú potrebné na prežitie. Bez adaptácie nie je možnosť prežitia a k tomu, aby sa mohlo prenatálne dieťa adaptovať, musí získať skúsenosti, k čomu potrebuje pamäť. Pravdepodobne sa teda už niekedy v prenatálnej fáze života začína dobrodružstvo ľudskej mysle v neopakovateľnej súhre mnohokrát faktorov prenatálneho vývoja. Nechajme sa prekvapiť, čo nám prinesú nové zistenia v tejto fascinujúcej oblasti vedeckého bádania.

Knihu možno vnímať ako nevšedne inšpiratívne obohatenie poznatkov pre lekárov, psychologov, vedcov a vlastne pre každého, koho uchvátili tajomstvá ľudského života už v jeho samotných počiatkoch. Po jej prečítaní sa mi živo vynára predstava pána profesora, ktorý práve dokončil prednášku alebo jeden zo svojich pozorne sledovaných rozhovorov. S vyrovnaným pokojom, sviežosťou ducha, bohatstvom poznania, iskrivosťou myšlienok a veľkorysou noblesou, zvyknutý, že sa všetky pohľady upierajú na neho a všetci v tichu čakajú na jeho ďalšiu myšlienku, on len po nás prebehne bystrým pohľadom s láskavým úsmevom a zahľadí sa smerom za nás, aby nám jemne naznačil nové horizonty, ktoré na nás čakajú. V jeho pohľade vidím nádej, že v sebe nájdeme svoje prenatálne dieťa, aj odkaz, aby sme ho ďalej intenzívne skúmali a starostlivo chránili, lebo patrí nám všetkým. Ukrýva v sebe kód nášho prežitia, tajomstvo našich životov, pokračovanie našich predkov, korene našej ľudskej podstaty a humanity.

V myslí sa snažím zrekapitulovať si obsah knihy, všetky myšlienky a pocity, ktoré vo mne text evokoval. Na záver sa mi celkom automaticky vynára potreba spýtať sa čitateľa:

„Čo pre Vás znamená pojem prenatálne dieťa?“

Všetkým čitateľom prajem inšpiratívny čitateľský zážitok.

MUDr. Radovan Hrubý, PhD.